

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

GYÖRGY Aladár

Néger népmesék

Eredeti közlés/Original publication:

Ethnographia, 1894, 5. évf., 5. szám, 369–370. old.

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.773

Dátum/Date: 2014. április 3. / April 3.

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

GYÖRGY Aladár: Néger népmesék, *AHU MATT*, 2014, pp. 1–10. old., No.

000.000.773, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

nagyobb hazai könyvtárakban

Megjegyzés:

ellenőrzött, lektorált, újra-szerkesztett szöveg / controlled, reviewed, re-edited text

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika-kutatás, afrikai népmesék először magyarul, egy könyvismer-
tetés fordítása (forrás: *Bulletin of the American Geographical Society*), a már lé-
tező mesegyűjtések rövid bemutatása, az afrikai mesekutatás helyzete a 19.
század végén

African research in Hungary, African folk tales first time in Hungarian,
translation of a book review (source: *Bulletin of the American Geographical So-
ciety*), short guide to the existing tale collections, position of the African tale re-
search at the end of the 19th century

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMEN-
TUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC
SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES,
COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

NÉGER NÉPMESÉK

György Aladár

Az afrikai négerek népköltészetéből eddig csak négy gyűjtemény jelent meg, Callawaytól a zuluk, Thealtól a kaffirok, Köllétől a bornuiak és Schön-től a hausszák elbeszélés(e)i után. Mindezek a gyűjtemények azonban csak egy pár darabot tartalmaznak, úgy hogy valóságos irodalmi nyereségnek lehet tartani Chatelain Heli szép gyűjteményét, ki 50 néger népmesét és elbeszélést gyűjtött össze Angolában.

Angola a Kongó alatt fekszik Délnyugat-Afrikában, s benne van az a terület is, hol Magyar László élt és működött. A portugál hatóság alatt álló ország területe 1.250.010 km², tehát körülbelül négyszer akkora, mint Magyarország. Alacsony parti része homokos sivatag, de benseje pompás hegyvidék gazdag növényzettel. Különösen a Kongó és Kunene közt elterülő 1—2000 méter magas fennsík (a) jövőben, ha az európai elem számosabb lesz, valószínűleg gazdag és művelt vidékké válik. Jelenleg, bár a portugálok már századok óta laknak itt, és 1887. óta vasutjaik is vannak, jóformán csak a tengerparti kikötő városokban laknak európai emberek, mintegy ötezren, különösen San Paulo de Loanda, Benguella, Ambriz és Mosszamedesz városokban, a belsőföldön nevezetesebbek San Salvador és Kakonda. Az országnak, avagy helyesebben területnek, 4–5 millió lakosa természetesen, mint Afrika nagy részében, igen sok apró törzsre oszlik, de a nagyobb rész a bunda néphez tartozik. Ennek a népnek nyelvén, a ki-mbundu nyelven elmondott nyelvemlékeket és meséket gyűjtötte össze Chatelain, ki 1885 óta egészen a legutóbbi időkig kevés megszakítással köztük tartózkodott, kezdetben mint misszionárius s 1891 óta, mint az Amerikai Egyesült Államok kereskedelmi ügynöke. Chatelain írta meg az első ki-mbundu nyelvtant is, mely nyomtatásban megjelent, s melyet ő alaposan ismer.

A nagy érdekű gyűjtemény az amerikai „Folklore Society” kiadásában jelent meg ily címmel: *Folktales of Angola. Fifty tales, with Kimbundu text, literal english translation, introduction and notes.*

Collected and edited by Heli Chatelain, late U. S. Commercial agent at Loanda. West-Africa. Boston and New-York. 1894. (Kapható Lipszében is Koehler antiquariumában, Universitats-strasse 26.)

Chatelain állítása szerint a néger néphagyományok között kétségtelen rokonság van, amely közös eredetre mutat, s az ázsiai mondákkal is meglepően egyezik. Maguk a bennszülöttek folklór tárgyaikban Angolában 6 csoportot szoktak megkülönböztetni. Az első csoport (*mi-soso*) hagyományos képzeleti tárgyakat és meséket tartalmaz, melyek bevezetése és vége megállapított formulák szerint történik. Második csoportba tartoznak azok a történeti adomák (*maka*), melyeket igazaknak tartanak. A harmadik csoport történeti emlékek (*ma-lunda*, vagy *mi-sendu*), melyek egyes törzsek múltjára vonatkoznak s államtitkoknak tartanak, úgy hogy a plebejusok alig tudnak valamit belőle. A negyedik csoport a példabeszédek (*ji-sabu*), vagy ehhez hasonló adomák. Ötödik csoport a dalok (*mi-imbu*). Az afrikai négerék, még a gyermekek is, nagyon szeretnek versben rögtönözni. Rímet alig használnak, a verset az alliteráció, ritmus és parallelizmus pótolják. Hatodik csoport a találós mesék (*ji-nongonongoj*), melyek kezdete és vége, éppen úgy, mint a rendes meséknél, megállapított formulákhoz van kötve.

Mint minden népnél, az angolai folklórban is nagy szerepe van az állatoknak, melyek minden tekintetben az emberi társadalom analógiája szerint osztályoztatnak. A teremtés királya szerintük az elefánt, mint az ehető vadállatok leghatalmasabbika, a mese szerint ő a bölcsesség és erő mintaképe. Az oroszán a vadállatok főnöke s az elefánt legfőbb vazallusa, de sem nem bölcs, sem nem nemes jellem. A tollas világ feje a sas, a házi állatoké a bika; a róka és sakál ravaszok; a párduc vérengző, de buta; ellenkezőleg a nyúl és a tengeri nyúl híresek eszességükről és ügyességükről; a kutya pedig minden haszontalan és megvetésre méltó dolognak képviselője.

Chatelain meséi közül közlünk kettőt (XXV. és XXVIII. számúakat), melyek a bundanégerék gondolkodásmódját jellemzik, s magukban is érdekes adatok arra nézve, hogy miként képzelettel egy naiv műveletlen nép, hogyan lehet ügyességgel és fortéllyal győzni a hatalmasokkal szemben.

A nyúl és a párduc

A nyúl összehajtotta hosszú kosarát és így szólt: „Elmegyek füvet szedni a mezőre.”

Elment; megérkezett az út közepére. Találkozott párduc úrral. Párduc úr mondta: „Te, nyúl, te, merész vagy; ez a nagy kosár itt, — mit csinálsz vele?”

A nyúl mondta: „Lord (uram), egy kis füvet és hajtást akarok gyűjteni a mezőn.”

Párduc úr mondja: „Igazán, te, ez a kosár nagyobb, mint te, ha tele lesz füvel, hogyan viszed el?”

A nyúl mondja: „Lord, még ha te magad vagy is, képes vagyok téged elvinni.”

Párduc úr mondja: „Te, nyúl, dicsekedő vagy. Ha nem viszel el engem, mit csináljak veled?”

A nyúl mondja: „Lord, verj meg engem!”

Párduc úr bemegy a kosárba. A nyúl mondja: „Lord, ha meghúzom a kosár fonalát, ne kiálts: de vigyázz, ne essél a földre.”

Párduc úr mondja: „Jól van.”

A nyúl vesz egy kötelet, s ezt mondja párduc úrnak: „Lord, nyújtsd ki jól (magadat).”

Párduc úr kiterpeszkedik, a nyúl megköti. Előveszi baltáját övéből; reá üt párduc úr fejére.

Párduc így szól: „Te, nyúl, hogy mersz velem (*így*) bánni?”

A nyúl mondja: „Te gyűlölsz minket.”

A nyúl ismét megüti, párduc úr meghal.

A nyúl megnyúzta, visszatért házába. Megette ételét, jól él.

Elmondtam a kis történetet. Végeztem.

Az elefánt és a béka

Sokszor beszéltem az elefánt úrról és a béka úrról, kik egy házhoz jártak udvarolni.

Egyszer béka úr beszélt elefánt úr kedvesével mondván „Elefánt úr (*az én*) lovam.”

Elefánt úr, mikor este eljött, akkor a leányok szóltak hozzá, mondván: „Te béka úr lova vagy.”

Elefánt úr ekkor elment béka úrékhöz mondván: „Te mondtad (*a*) szeretőmnek, hogy én a te lovad vagyok?”

Béka úr szólott, mondván: „Nem, én nem mondtam úgy.”

Együtt mentek el felkeresni elefánt úr szeretőjét.

Útközben béka úr így szólott elefánt úrnak mondván: „Nagypapa, nem bírok menni. Eressz fel (*a*) hátadra!” Elefánt úr mond(*t*)a: „Menj fel, unokám.” Béka úr fel is ment.

Egy idő múlva azt mondta elefánt úrnak: „Nagypapa, majdnem leestem. Engedd meg, hogy egy kis kötelet kössek (a) szádba.”

Elefánt úr megengedte. Béka úr azután megtette, amit kért.

Ismét egy kis idő múlva így szólt elefánt úrhoz: „Engedj letépnem egy zöld gallyat, hogy elkergessem rólad a legyeket.”

Elefánt úr így szólt: „Jól van.” Ekkor letörte a gallyat.

Mikor már majdnem elértek, a leányok meglátták őket, s elmentek, hogy velük találkozzanak, felkiáltottak mondván: „Elefánt úr, valóban te vagy a lova béka úrnak.”

(*A Bulletin of the American Geographical Society*, XXVI. köt., 2. száma után, 273–276. old.)

Szerkesztői megjegyzés:

Az ismertetés egy angol szemleciikk fordítása-kivonata, amely vélhetően első alkalommal közöl Magyarországon, még ha nagyon sántító fordításban is, afrikai meséket. A recenzió elején említett művek pontos adatai – amelyek mellett persze (az eredeti angol recenzens és György Aladár Chatelain-ra hivatkozó megjegyzése ellenére) természetesen akkorra már a 19. században sok más afrikai folklór-gyűjtemény gyűjtemény megjelent különféle nyelveken – a következők (valamennyi az Internetről letölthető):

CALLAWAY, Henry

1868 *Nursery Tales, Traditions and Histories of the Zulus...*, Sprinvale – London, J. A. Blair – Trubner, VII + 375 old.

CHATELAIN, Heli

1888–1889 *Kimbundu Grammar / Grammatica elementar du Kimbundu ou lingua de Angola*, Genebra, Charles Schuchardt, 172 old.

1894 *Folk-Tales of Angola*. Fifty Tales with Ki-Mbundu Text, Literal English Translation, Introduction and Notes, Boston – New York, G. E. Stechert, XII–315 old. (Memoirs of the American Folk-Lore Society, 1).

KOELLE, Sigismund Wilhelm (1820–1902)

1854 *African Native Litarture*, London, Church Missionary House, 434 pp.

SCHÖN, James Frederick (1803–1889)

1885 *Magána Hausa. Native Literature, or Proverbs, Tals, Fables and Historical Fragments int he Hausa Language*, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 192 old. (új kiadások: 1906, London, Society for Promoting Christian Knowledge, 223 old, – 1971, Nendeln, Kraus Reprint Corporation, 195 old.)

THEAL, George McCall

1882 *Kaffir Folk-Lore. Selections from Traditional Tales*, London, W. Swan
Sonnenstein & Co, 212 old.

Mellékeljük továbbá – tanulságképpen – az ismertetés eredeti angol változatát is (hiszen pl. György Aladárnál az állatmese oly fontos és jellegzetes afrikai műfajmegjelölése (fables) *hagyományos képzeleti tárgyként* szívódik fel!):

Folk-Tales of Angola. Fifty Tales, with Ki-mbundu Text, Literal English Translation, Introduction, and Notes. Collected and Edited by Heli Chatelain, late U. S. Commercial Agent at Loanda, West Africa. Boston and New York. Published for the American Folk-Lore Society by Houghton, Muffin and Company. London. David Nutt, 270, 271 Strand. Leipzig. K. F. Koehler's Antiquarium, Universitätsstrasse, 26. 1894.

This work forms the first volume of the Memoirs of the American Folk-Lore Society, and a better beginning of a series could not be made.

Mr. Chatelain tells us in his introduction, that he first visited Angola in 1885, as pioneer and linguist of Bishop William Taylor's self-supporting missions in Africa. He spent three years at Loanda and in the interior, and, after a visit to Europe, returned to West Africa with the Pensacola Eclipse Expedition in 1889. In 1891 he was appointed U. S. Commercial Agent in Angola. From the beginning he devoted himself to the study of the native tongue, the Ki-mbundu, and to the collection of its folk-lore and proverbs. Some of these, printed in his Ki-mbundu grammar, were the first specimens of this literature placed before the public.

The fifty tales contained in the present volume are but an instalment of what Mr. Chatelain hopes to bring out in time. Angola forms a slightly irregular quadrangle, lying between 40° 40' and 17° 20' S. Lat., and covering about 1,250,000 square kilometres, or 482,645 square miles.

This area is divided into four zones: the coast-belt, from 50 to 150 miles wide and with an elevation of 100 to 150 feet, mostly a sandy, sterile region; the mountain-belt, a zone of grand scenery, luxuriant vegetation and mineral riches; the plateau between the Congo and the

Cunene, with an altitude of 2,000 to 6,000 feet. This Mr. Chatelain calls the fore-ordained granary and live-stock ground of the coming century, and he believes that the white man will establish himself in the southern and widest portion and will thence raise the sunken Africans to his own level, presumably to their advantage. The fourth zone is the inland depression, formed by the Cuangu and the upper Zambezi basins. The population of this great territory is composed of many so-called nations and tribes. The people, speaking one language, are called a nation, and each tribe has its own dialect.

According to Mr. Chatelain there are but five collections of African negro tales, published as such: Callaway's for the Zulu, Theal's for the Kaffir, Chatelain's for Angola, Koelle's for Bornu and Schon's for Hausa. He concludes, after surveying the field, that African folk-lore is a branch of one universal tree, and that the mythologies and superstitions of the various tribes are easily reducible to one common original type; and that this is strikingly similar to the popular conceptions of the Aryan and other great stocks of mankind.

The natives divide their folk-lore into six classes. The first, called *mi-soso*, includes traditional fictitious stories and fables. These begin and end with a special formula. The second class is that of true stories, or stories reputed true, like our anecdotes. These are called *maka*. The third class, called *ma-lunda*, or *mi-sendu*, is composed of the chronicles of the tribe or nation. These are regarded as state secrets, and very little of them ever reaches the plebeians. The fourth class, closely related to that of the anecdotes, is represented by the proverbs, called *ji-sabu*. The fifth class includes poetry and music. The African negroes, including even the children, are great *improvisatori*. The poetry is marked by alliteration, rhythm and parallelism, but with few signs of rhyme. Songs are called *mi-imbu*. Riddles, *ji-nongoinongo*, form the sixth class. As with the *mi-soso*, each riddle is introduced and closed with a special formula.

Animals play a great part in the Angolan folk-lore, and the animal world is organized and governed like that of man. The elephant is the king of the creation and the chief of edible wild animals. He is supreme in strength and wisdom. The lion is the special chief of ferocious beasts and the highest vassal of the elephant, but he is neither morally noble nor wise. The eagle is chief of the feathery tribe, and the bull is king of domestic animals; the fox, or jackal, is astute, the leopard vicious but dull, and the hare, or rabbit, is famous for pru-

dence and agility; but the dog is the type of all that is mean and despicable. The student will find, as Mr. Chatelain points out, that the West African tales have had their influence on the folk-lore of North and Central and South America. Tales XXV. and XXVIII. show the manner of these stories:

HARE AND LEOPARD.

Hare plaited his long basket, saying: "I will go to bind squashes in the field."

He started; he arrives in middle of road. He meets with Mr. Leopard; Mr. Leopard says: "Thou, Hare, thou art courageous; this whole basket here? Where dost thou go with it?" Hare said: "Lord, I am going to bind a few small squashes in the fields." Mr. Leopard said: "Thou indeed, the basket is bigger than thou; if it be full of squashes, how wilt thou carry it?" Hare said: "Lord, if (it be) thou, thyself, I am able to carry thee." Mr. Leopard said: "Thou, Hare, art presumptuous. If thou givest me up, what may I do to thee?" Hare said: "Lord, beat me."

Mr. Leopard gets into the basket. Hare said: "Lord, when I fasten the ropes to the basket, do not shriek; but beware of falling on the ground." Mr. Leopard said: "All right."

Hare took a rope; he tells Mr. Leopard, saying: "Lord, stretch (thyself) out well." Mr. Leopard stretched out; Hare bound. He takes off his hatchet from waist; he knocks (with) it Mr. Leopard on the head. Mr. Leopard says: "Thou, Hare, how dost thou mean to treat me?" Hare said: "You do hate us." Hare hits him again; Mr. Leopard dies.

Hare flayed him; he returns to his house. He ate his meat; lived on.
I have told the little story. Finished.

ELEPHANT AND FROG

I often tell of Mr. Elephant and Mr. Frog, who were courting at one house.

One day Mr. Frog spake to the sweetheart of Mr. Elephant, saying: "Mr. Elephant (is) my horse." Mr. Elephant, when he came at night, then the girls tell himn, saying: "Thou art the horse of Mr. Frog."

Mr. Elephant then goes to Mr. Frog's, saying: "Didst thou tell my sweetheart that I am thy horse?" Mr. Frog says, saying: "No, I did not say so." They go together to find the sweetheart of Mr. Elephant.

On the way Mr. Frog told Mr. Elephant, saying: "Grandfather, I have not strength to walk. Let me get up on thy back!" Mr. Elephant said: "Get up, my grandson." Mr. Frog then goes up.

When a while passed, he told Mr. Elephant: "Grandfather, I am going to fall. Let me seek small cords to bind thee in mouth." Mr. Elephant consents. Mr. Frog then does what he has asked.

When passed a little while, he told again Mr. Elephant, saying: "Let me seek a green twig to fan the mosquitoes off thee." Mr. Elephant says: "Go." He then fetches the twig.

They, when they were about to arrive, the girls saw them, and they went to meet them with shouting, saying: "Thou, Mr. Elephant, art the horse indeed of Mr. Frog!"